

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКІВ

У статті розглянуто особливості, мету і об'єкти управління власним капіталом банку на різних економічних рівнях: макро та мікро. Формалізовано фінансовий механізм управління власним капіталом банків на основі синтезу процесного та системного підходів, що дає змогу чітко вмонтувати управління власним капіталом банку в механізм фінансового менеджменту і систему корпоративного управління в банках.

Ключові слова: фінансовий механізм, управління, власний капітал, банки.

I. Вступ

Концентрація банківського капіталу та підвищення рівня капіталізації банківської системи є надзвичайно важливим фактором динамічного розвитку фінансового сектора України. Капіталізація значною мірою формує надійність банку, його потенціал проводити активні операції. В умовах фінансових криз значення власного капіталу банків як об'єктів інвестиційного аналізу зростає, оскільки можливості отримання прибутку інвесторами звужуються, і вони шукають шляхи уникнення втрат [10, с. 126]. Ефективне управління власним капіталом є запорукою забезпечення фінансової стійкості окремо взятого банку та банківської системи загалом, особливо в умовах нестійкості внутрішнього та зовнішнього середовища в контексті факторів, що зумовлюють позитивну чи негативну ситуацію, як у банківській сфері в цілому, так і в діяльності окремих банків.

Ключовою проблемою у сфері корпоративної власності є проблема корпоративного управління, суть якої полягає в забезпеченні реального захисту прав і законних інтересів усіх учасників акціонерних товариств. Проблеми корпоративного управління в банках та інших фінансових інститутах розглядаються в контексті створення глобальної системи управління фінансовими ринками [4, с. 280]. Дослідженню проблем корпоративного управління в банках, особливостей інституційної структури банківського капіталу, стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи присвячені праці провідних українських учених таких як: М. Д. Алексєєнко, О. І. Барановський, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, Н. Е. Дєєва, Ю. О. Заруба, В. В. Коваленко, О. М. Костюк, О. Г. Коренева, В. І. Міщенко, Ю. В. Прозоров та ін. [5; 7; 8].

Н. Г. Пігуль робить акцент на основні форми дискримінації корпоративних прав, такі як: реорганізація акціонерних товариств; дис-

кримінація дивідендних виплат; недотримання загальноприйнятих норм корпоративної поведінки та корпоративної культури [11, с. 25]. Наслідками дискримінації дивідендних виплат визначається: капіталізація прибутків; виплата дивідендів з порушенням строків черговості отримання, в обмежених обсягах, що не відповідають фінансовим можливостям; відмова власників контрольного пакета акцій від формування дивідендного фонду.

Високо оцінюючи науковий доробок указаних авторів, слід визнати відсутність обґрунтованих системних заходів щодо розробки комплексного фінансового механізму управління власним капіталом банку з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів [6, с. 130]. Ситуація ускладнюється низькою ефективністю функціонування банківських установ і загальною збитковістю банківської системи України за підсумками 2009–2011 рр., а також із початку 2014 р.

II. Постановка завдання

Метою дослідження є уточнення дефініції фінансового механізму управління власним капіталом банків, ідентифікація його складових у контексті взаємозв'язку з корпоративним управлінням.

III. Результати

Фінансовий механізм діяльності банків є самостійною економічною категорією, визначення якої потребує формалізації певних елементів, суб'єктно-об'єктного складу, розгляду особливостей зовнішнього оточення банків, умов розвитку банківської конкуренції тощо [9, с. 91].

Фінансовий механізм управління капіталом у банківській сфері на різних економічних рівнях має певні особливості. На макрорівні – це сприяння стабілізації національної грошової одиниці; регулювання розвитку банківської системи й інфраструктури грошово-кредитного ринку України. На мікрорівні – це врахування суттєвих ознак банків як підприємницьких структур і суб'єктів фінансового ринку; реалізація інтересів клієнтів,

власників і робітників банків із позицій потреб корпоративного управління; забезпечення довіри до банківської установи, її позитивного іміджу та високих рейтингів. Вирішуючи одну з основних проблем корпоративного управління, Базельський комітет та інші міжнародні структури зосереджують свою увагу на забезпеченні стабільності діяльності банківських установ не тільки за рахунок визначення фінансових параметрів діяльності банку, але й шляхом побудови належного корпоративного управління.

Об'єкти фінансового механізму управління капіталом у банківській сфері розглядаються на різних економічних рівнях: на макрорівні – це капіталізація й концентрація, яка виявляється інституціонально та територіально; на мікрорівні – це акціонерний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток тощо [3, с. 189]. Втім, мета реалізації фінансового механізму на макро- та мікрорівні є схожою та полягає в забезпеченні фінансової стійкості як банківської системи загалом, так і кожного, окремо взятого банку, до внутрішніх і зовнішніх шоків

шляхом отримання стабільних доходів і забезпечення ліквідності.

Управління власним капіталом банку розглядають з позицій єдності процесного та системного підходів. З позицій теорії систем і кібернетики, “процес” – це рух, зміна системи; з позицій теорії управління – це стійка та цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних дій, які за певною технологією перетворюють входи на виходи для отримання заздалегідь визначених продуктів, результатів або послуг, що становлять цінність для споживача. Механізм (грец. *μηχανή mechané* – машина) – система рухомих ланок або деталей, що призначена для передачі чи перетворення (відтворення) руху. У переносному значенні “механізм” як принцип – це система функціонування будь-чого, сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ.

Порівняння змісту й принципів управління власним капіталом банку з позицій процесного та системного підходів наведено в таблиці.

Таблиця

Порівняння змісту управління власним капіталом банку з позицій процесного та системного підходів (власна розробка)

Показник	Підхід	
	Процесний	Системний
Зміст	Формалізований процес із чіткою послідовністю етапів і методів управління, за допомогою якого визначаються фактори, що впливають на елементи власного капіталу банку, формуються фінансові плани щодо їх формування та розподілу за визначеними об'єктами управління	Взаємоузгоджене поєднання окремих елементів власного капіталу в межах наявного забезпечення, що базується на загальноприйнятих принципах управління, з метою отримання максимального ефекту синергії під час їх взаємодії
Принципи	Орієнтованість на управління за цілями	
	Динамічний характер	Цілісність
	Відкритість	Множинність
	Інформованість	Ієрархічність будови
	Регламентованість	Структуризація

Їх загальним принципом є орієнтованість на управління за цілями. Але якщо з позицій процесного підходу акцент роблять на тому, що кількість та форма процесів управління визначається цілями управління ним, то з позицій системного підходу – на множинності їх формалізації на основі кібернетичних, економіко-математичних моделей для опису елементів і системи механізму управління власним капіталом банку загалом. Альтернативні цілі управління власним капіталом банку наведено на рисунку.

Завдання механізму управління власним капіталом банку тісно пов'язані між собою, хоча окремі з них і мають різноспрямований характер, наприклад, оптимізація прибутковості та ризику власного капіталу.

З позицій процесного підходу динамічний характер управління власним капіталом банку зумовлений безперервним характером прийняття управлінських рішень у розрізі окремих функцій управління (планування, регулюван-

ня, контроль). Відкритість процесу означає наявність зовнішніх меж і взаємодії з оточенням через входи та виходи. Інформаційне забезпечення передбачає використання в процесі управління об'єктивної, достовірної та актуальної інформації щодо стану й характеристик власного капіталу. Успішна реалізація процесного підходу виходить із необхідності регламентації усіх процесів, що виникають в управлінні банком.

Виходячи з принципів системного підходу, механізм управління власним капіталом банку розглядають одночасно як єдине ціле і як підсистему механізму фінансового менеджменту банку. Ієрархічність будови механізму управління власним капіталом банку означає наявність елементів нижнього рівня, що підпорядковуються елементам вищого рівня, зокрема, вимогам і цілям корпоративного управління. Структуризація дає змогу аналізувати елементи механізму управління власним капіталом банку, їх взаємозв'язки.

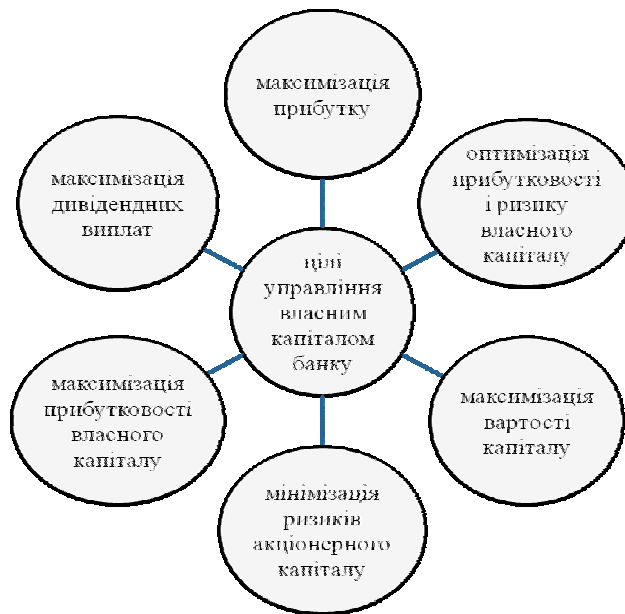

Рис. Альтернативні цілі управління власним капіталом банку (власна розробка)

Корпоративне управління в банківській сфері має свої особливості, які визначаються специфікою комерційного банку як фінансового посередника. У його основу закладено фундаментальну концепцію фідучіарних обов'язків (від лат. *fiducia* – довіра), яка існує там, де одна особа, клієнт або власник покладає особливу надію або висловлює довіру іншій особі, фідучіару та покладається на нього, тоді як фідучіар діє на власний розсуд із використанням власного досвіду [2, с. 197].

Світовий досвід свідчить про існування двох підходів до корпоративного управління в банках: англосаксонський підхід – орієнтація на прибутковість та вартість акціонерного капіталу, матеріальні стимули керівництва банків у формі цінних паперів; континентальний та японський – збалансування інтересів різних груп учасників управління діяльністю банків, орієнтовані на стійкий і стабільний розвиток, менший ступінь ризику, меншу питому вагу цінних паперів з високим ступенем ризику в структурі матеріальних стимулів вищого керівництва банків [1, с. 9].

Рейтинг корпоративного управління є результатом оцінювання практики корпоративного управління в банку, пов'язаних із цим ризиків, інформаційної прозорості, а також рівня захисту інтересів власників, клієнтів, банків-контрагентів та інших зацікавлених осіб. Він передбачає оцінювання структури власності; роботи загальних зборів акціонерів; спостережної ради; правління та персоналу банку; розкриття інформації; якості обслуговування клієнтів тощо.

Основні суб'єкти корпоративного управління мають такі повноваження у сфері управління власним капіталом банку:

- Загальні збори акціонерів є вищим органом управління й ухвалюють рішення що-

до основних питань – визначення основних напрямів діяльності та типу банку як акціонерного товариства, зміна розміру статутного капіталу, питання розміщення й обігу акцій банку, затвердження положень про Загальні збори акціонерів, Спостережну раду, правління та Ревізійну комісію, затвердження річного звіту банку, порядку розподілу прибутку та збитків банку;

- Ревізійна комісія підзвітна Загальним зборам акціонерів і здійснює перевірку фінансово-господарської діяльності банку, результати якої за рік не можуть бути затверджені загальними зборами акціонерів без висновку Ревізійної комісії;
- Спостережна рада є органом банку, що здійснює захист прав акціонерів банку і в межах компетенції, затвердженої статутом, чинним законодавством України та положенням про Спостережну раду, контролює й регулює діяльність правління банку. Члени Спостережної ради обираються рішенням Загальних зборів акціонерів;
- Правління є виконавчим колегіальним органом банку й управляє його поточною діяльністю. У межах своєї компетенції Правління діє від імені банку, підзвітне Загальним зборам акціонерів і Спостережній раді, організовує виконання їх рішень;
- Департамент внутрішнього аудиту підпорядкований безпосередньо Спостережній раді банку, здійснює діяльність за затвердженим нею планом і звітує їй про результати проведеної роботи. Внутрішній аудит банку виконує функції оцінювання ефективності процесів управління ризиками та визначає, чи є використовувані механізми внутрішнього ко-

нтролю адекватними (відповідно до існуючих критеріїв адекватності) і чи сприяє внутрішній контроль досягненню цілей системи.

У сфері корпоративного управління Департамент внутрішнього аудиту оцінює та надає відповідні рекомендації щодо таких завдань, як: популяризація етичних норм і цінностей усередині організації; забезпечення ефективного управління діяльністю організації та відповідального ставлення до роботи; передача відповідної інформації з питань ризиків і контролю всередині організації; координація діяльності й обмін інформацією між Радою, зовнішніми та внутрішніми аудиторами й виконавчим керівництвом організації.

IV. Висновки

Основним науковим результатом статті є формалізація фінансового механізму управління власним капіталом банків на основі синтезу процесного та системного підходів: це формалізований процес із чіткою послідовністю етапів і методів управління, що базується на загальноприйнятих принципах управління, за допомогою якого визначаються фактори, що впливають на елементи власного капіталу банку, взаємоузгоджене їх поєднання в межах наявного забезпечення з метою отримання максимального ефекту синергії. На відміну від існуючих підходів, запропонований дає змогу чітко вмонтувати управління власним капіталом банку в механізм фінансового менеджменту та систему корпоративного управління в банках.

Принципами управління власним капіталом банків є: орієнтованість на управління за цілями; динамічний характер; цілісність; відкритість; множинність; інформованість; ієрархічність будови; регламентованість; структуризація. Цілі управління власним капіталом банку є альтернативними та підпорядкованими загальним цілям управління банком: максимізація (прибутку, вартості капіталу, прибутковості власного капіталу, дивідендних виплат), оптимізація прибутковості та ризику власного капіталу, мінімізація ризиків акціонерного капіталу тощо.

Ідентифіковано повноваження у сфері управління власним капіталом банку основних суб'єктів, зокрема: Загальних зборів акціонерів, Ревізійної комісії, Спостережної ради, правління, Департаменту внутрішнього аудиту банку тощо. Показано, що з позицій концепції фідучіарних обов'язків, метою управління власним капіталом банку є збалансування інтересів різних груп зацікавлених осіб (акціонерів, клієнтів банку, контрагентів, суб'єктів управління).

Метою подальших досліджень є розробка рекомендацій з оцінювання якості дивідендної політики банків як складової корпоративного управління.

Список використаної літератури

1. Говорун Д. А. Управління діяльністю банків на основі застосування принципів корпоративного управління : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.08 / Д. А. Говорун ; Національний банк України, Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2013. – 21 с.
2. Дєєва Н. Е. Корпоративне управління і фінансовий ринок: проблеми теорії та практики : монографія / Н. Е. Дєєва ; НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2011. – 446 с.
3. Заруба Ю. О. Особливості фінансового механізму банків в умовах посилення міжбанківської конкуренції в Україні / Ю. О. Заруба // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2004. – Т. 11. – С. 187–194.
4. Івасів І. Б. Корпоративне управління у фінансових інститутах у структурі глобального фінансового регулювання / І. Б. Івасів // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2011. – Вип. 31. – С. 277–287.
5. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 228 с.
6. Коренева О. Г. Підходи до формування механізму управління прибутком банку / О. Г. Коренева // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. – 2013. – № 27 (206). – С. 125–135.
7. Коренева О. Г. Розвиток пруденційних вимог та методологічні засади оцінки достатності капіталу банку / О. Г. Коренева, Я. М. Кузніченко // Розвиток банківської системи в умовах формування нової архітектури фінансового ринку : монографія / за ред. В. В. Коваленко. – Одеса, 2012. – Гл. 6.2. – С. 521–569.
8. Костюк О. М. Корпоративне управління в банках Японії [Електронний ресурс] / О. М. Костюк, В. М. Фіронова // Проблеми системного підходу в економіці. – 2009. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Kostuk_109%20.htm.
9. Лисянська О. О. Фінансовий механізм діяльності комерційного банку / О. Лисянська // Банківська справа. – 2009. – № 2. – С. 89–95.

10. Мадхаві М. Акціонерний капітал банку: вибір інвестиційного об'єкту / М. Мадхаві, Р. Радхіка // Банки та банківські системи країн світу. – 2010. – № 2. – Т. 3. – С. 125–129.

11. Пігуль Н. Г. Проблеми розвитку корпоративного управління в Україні та шляхи їх розв'язання / Н. Г. Пігуль // Вісник УАБС. – 2004. – № 1 (16). – С. 23–26.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2014.

Косова Э. В. Формализация финансового механизма управления собственным капиталом банков

В статье рассмотрены особенности, цель и объекты управления собственным капиталом банка на разных экономических уровнях: макро- и микро. Формализован финансовый механизм управления собственным капиталом банков на основе синтеза процессного и системного подходов, что позволяет вмонтировать его в механизм финансового менеджмента и систему корпоративного управления в банках.

Ключевые слова: финансовый механизм, управление, собственный капитал, банки.

Kosova E. Formalization of Management Financial Mechanism by the Banks Own Capital

Features are considered, sweep and objects of management of bank a property asset on different economic levels: macro- and micro. The financial mechanism of management of banks a property asset is formalized on the basis of synthesis of process and system approaches, which allows clearly setting the management of bank a property asset in the mechanism of financial management and system of corporate management in banks.

The features of corporate management are certain in a bank sphere, which are determined by the specific of commercial bank as a financial mediator. Maintenance of two going is described near a corporate management in banks: Anglo-Saxon, continental and Japanese, which differ in the presence of financial and unfinancial goals.

The role of rating of corporate management is determined as an indicator of the state of efficiency of management a property asset. It is shown that from positions of conception of fiduciary duties, the purpose of management of bank a property asset is balancing of interests of different groups of the interested persons (shareholders, clients of bank, contractors and management subjects).

Principles, multiplicity and alternativeness of aims of management of bank a property asset, are reasonable. Plenary powers are identified in the field of management of bank of basic subjects a property asset: general meeting of shareholders', checkup committee, review brokers, rule, and department of internal audit of bank.

Key words: financial mechanism, management, property asset, banks.